

Марія Петрівна Нікора,
аспірантка кафедри теорії і методики дошкільної освіти,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»,
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна

ПРОБЛЕМА КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ

Стаття присвячена проблемі комунікативно-мовленнєвої підготовки дітей передшкільного віку до навчання у школі. На нашу думку, розвиток мовлення це важливе надбання дошкільного періоду, яке посідає одне з центральних місць у формуванні психічної та навчальної діяльності дитини, а також відіграє важливу роль у її успішній соціальній адаптації.

Комунікативно-мовленнєва підготовка розуміється нами, як активізація здатності особистості до комунікативно-мовленнєвої діяльності, і спрямована на безпосереднє формування і закріплення знань, умінь і навичок, що необхідні дитині для здійснення означеного виду діяльності. Результатом комунікативно-мовленнєвої підготовки є комунікативно-мовленнєва готовність, яку розглянуто як уміння вчасно і доречно користуватися своїми знаннями та вміннями у різноманітних життєвих ситуаціях.

Ключові слова: передшкільна освіта, комунікативно-мовленнєва підготовка, комунікативно-мовленнєва готовність, комунікативно-мовленнєві вміння.

Внесення змін до Закону України «Про дошкільну освіту», які відбулися у 2010 р., стосувалися обов'язкової дошкільної освіти з п'яти років, спричинили появу проміжної ланки між дошкільням і школою – «передшкільну освіту». Вона на законодавчому рівні забезпечила наступність і перспективність у навчанні й вихованні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Поняття «передшкільна освіта» має як широке розуміння (виховання і розвиток дітей раннього і дошкільного віку в різних осередках: у сім'ї, дошкільному закладі, різноманітних центрах розвитку і виховання дітей, короткочасну підготовку дітей до школи у ЗОШ, тощо), так і вузьке (підготовка дитини дошкільного віку до школи безпосередньо в дошкільних закладах і групах при школах з метою літичного розвитку дитини) [3, с.32].

Зміст передшкільної освіти Т. Степанова пропонує розглядати як цілісну педагогічно адаптовану до вікових особливостей дітей старшого дошкільного віку систему вимог суспільства з підготовки дітей дошкільного віку до навчання в школі; систему знань, умінь, і навичок та способів провідної діяльності, мінімально достатніх та необхідних дітям 6-7 років для подальшого навчання у школі. На думку науковця, це забезпечить психологічну готовність до навчання у школі і надасть змогу сформувати у дітей ключові компетенції відповідно до Базового компонента дошкільної освіти [6].

Одним з компонентів психологічної готовності дітей до школи є готовність до спілкування, що передбачає добре розвинене діалогічне і монологічне мовлення дітей, а саме вміння звернутися до дорослого (вихователя) із запитанням або проханням, своєчасно і доречно відповідати на отримані запитання чи вміння узгоджувати свої інтереси та бажання зі своїми однолітками. Тобто йдеться про комунікативно-мовленнєву підготовку дітей до навчання у школі.

Проблема комунікативно-мовленнєвої підготовки дітей передшкільного віку до навчання у школі є актуальною, адже розвиток мовлення це важливе надбання дошкільного періоду, яке посідає одне з центральних місць у формуванні психічної та навчальної діяльності дитини, а також відіграє важливу роль у її успішній соціальній адаптації.

Питання комунікативно-мовленнєвої підготовки дітей передшкільного віку до навчання у школі торкалися у своїх працях сучасні науковці (А. Богуш, С. Дем'яненко, Л. Калмикова, Т. Піроженко, Л. Порядченко, Н. Притулик, О. Трифонова, Н. Харченко, Н. Шиліна, та ін.).

На думку вчених, мовлення посідає важливе місце в соціальному житті дитини, і є інструментом спілкування, пізнання, регуляції її поведінки, засобом розвитку і виховання. Л. Калмикова, наприклад, зазначила, що ефективність роботи над мовленням значно поліпшиться, якщо на етапі розвитку монологічного мовлення робота буде не самоціллю, а проводитиметься у рамках структури мовленнєвої діяльності як один із її етапів щодо реалізації мовлення.

Оскільки процес спілкування передбачає наявність співрозмовника (одного, двох або кількох з різним освітнім рівнем, що знаходяться у різних життєвих ситуаціях), учена пропонує наблизити умови навчання до природних умов спілкування, ввести дітей у мовленнєву ситуацію і навчити їх орієнтуватися в ній, чітко уявити собі співрозмовника, основну мету спілкування, тобто навчити дітей аналізувати мотиви спілкування й умови спілкування. Це дасть змогу дошкільникам набутти необхідних комунікативних умінь і навичок спілкування [1].

Т. Піроженко у своїй науковій праці виокремлює такі завдання розвитку комунікативно-мовленнєвих умінь дитини:

- створення та забезпечення цілісності та життєздатності різних комунікативних ланок, у яких бере участь дитина: «дитина-дорослий»,

«діти-дорослий», «дитина-дитина», «дитина-однолітки та малюки»;

- розвиток у дошкільників усіх форм і засобів спілкування;
- розвиток та диференціація емоцій і почуттів у дітей, що є основою ціннісних орієнтацій, пов'язаних з людьми та іншими об'єктами спілкування;
- формування інтелекту та дослідницької діяльності дітей різних способів пізнання ними довкілля;
- формування творчого (продуктивного) ставлення до організації діяльності та спілкування, розвиток комунікативно-мовленнєвих здібностей дошкільників [1].

Під час комунікативно-мовленнєвої підготовки формуються і удосконалюються всі ознаки мовлення:

1. *Комунікативні* – спрямованість на партнера; різноманітність і виразність, активне використання невербальних засобів спілкування; вербальні контактні-встановлюючі засоби спілкування (привітання, запрошення до розмови, звертання); володіння елементарними словесними формулами мовного етикету.
2. *Когнітивні* – розуміння просторово-часових характеристик ситуації спілкування (час, місце, зміст дії); розуміння емоційного змісту ситуації спілкування (емоційний стан дійових осіб); розуміння змісту спілкування (про що йде мова).
3. *Лінгвістичні* – словникове багатство; граматична правильність (відмінювання, узгодження); фонетичні властивості (звуковимовна, дикція, сила голосу, інтонація).
4. *Довільність* мовлення – прагнення до розгорнутості, логічності, зв'язності, забезпечення розуміння свого мовлення іншими; управління мовленням, його зміна в разі потреби, характер висловлювання (репродуктивний творчий).

Формування комунікативно-мовленнєвої готовності – це складним процесом взаємодії дитини з довколишніми людьми. Мова не виникає з самої природи дитини, а формується тільки в процесі життя дитини в соціумі. Її виникнення і розвиток викликається потребами спілкування, життєдіяльності дитини. Це відбувається завдяки співпраці дитини і дорослого, яка будується із врахуванням вікових особливостей і можливостей дитини.

Про те, не дивлячись на яскраво виражену потребу у спілкуванні, спостерігається невідповідність між прагненням і вмінням спілкуватися. Відсутність комунікативно-мовленнєвих умінь чи їх низький рівень зумовлює невдачі у спілкуванні і призводить до конфліктів. Тому важливо розвивати потребу в спільній діяльності і формувати комунікативно-мовленнєві вміння, такі як:

1. *Уміння орієнтуватися у ситуації спілкування*, що нами розуміється, слідом за О.О. Черняковою, як уміння почати, підтримувати і завершити спілкування зі

знайомою людиною; вміння адекватно реагувати на незнайому людину; вміння зрозуміти наміри і мотиви партнера.

2. *Вживання вербальних і невербальних засобів спілкування*, які трактуємо як уміння використовувати слова, жести, міміку.
3. *Уміння організувати процес спілкування*, які тлумачимо як уміння погоджувати свої дії, думки, прагнення з потребами партнерів, уміння допомагати партнеру і самому приймати допомогу.
4. *Подолання конфліктів*, розуміємо як уміння розв'язувати конфліктні ситуації адекватними шляхами.
5. *Емоційне сприйняття партнера*, розглядаємо як уміння помічати і адекватно реагувати на емоційний стан партнера, вміння проявляти чуйність, чутливість, співпереживати партнеру.

У дітей старшого дошкільного віку виникають передумови, які сприятимуть формуванню достатньо високого рівня комунікативно-мовленнєвих умінь. У цей період у дітей відбуваються важливі психофізіологічні зміни: вдосконалюється діяльність нервової системи, інтенсивно розвивається умовне гальмування як фізіологічна умова формування вольової сфери, що визначає організованість поведінки; відбувається становлення пізнавальних інтересів і саме в цьому віці дитина вчиться співвідносити свої вчинки з вимогами дорослого [4].

У психолого-педагогічних дослідженнях, як зазначає С.В. Проняєва, посилюючись на А.В. Мудрика, умови шкільного навчання є менш сприятливими для розвитку комунікативно-мовленнєвих умінь. Дослідниця пояснює це тим, що підвищена увага до навчальної діяльності, нова ситуація соціального розвитку призводять до зменшення особистісних контактів між дітьми. До того ж змінюється характер дитячої гри – ігри молодших школярів набагато бідніші, вони носять спортивний характер, тоді як у провідній діяльності дошкільників, у грі, як раз і здійснюється розвиток комунікативно-мовленнєвих умінь [5].

Вченими (А. Богуш та Н. Шиліною) проведено експериментальне дослідження, метою якого було формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку, які виховувались у сім'ї і відвідували дошкільні навчальні заклади, та тих, які їх не відвідували. Результатом дослідження стала розробка двох лінгводидактичних моделей формування мовленнєвої готовності дітей до школи: для дітей, які відвідували ДНЗ, та для тих, хто не відвідував ДНЗ.

Під час дослідження виявлено певні тенденції: так, темп формування комунікативно-мовленнєвої готовності дітей підвищується за умови комплексного розв'язання всіх мовленнєвих завдань (звукова культура, граматична правильність мовлення, словник, зв'язне мовлення); на кожному занятті простежувалася пряма залежність формування комунікативно-мовленнєвої готовності старших дошкільників до навчання у школі від їхнього заглиблення в ситуації комунікативно-

мовленнєвого спілкування як на заняттях із різних розділів програми, так і в повсякденному житті; темпи комунікативно-мовленнєвої готовності до школи дітей, які не відвідували дошкільні навчальні заклади, залежать від активності батьків у навчально-мовленнєвій діяльності дітей[1].

У формуванні комунікативно-мовленнєвої готовності дітей передшкільного віку до навчання у школі виокремлено два етапи: комунікативно-мовленнєву підготовку і комунікативно-мовленнєву готовність. Розглянемо дефініції вище названих понять. Так, комунікативно-мовленнєву підготовку розуміємо, як активізацію здатності особистості до комунікативно-мовленнєвої діяльності, спрямовану на безпосереднє формування і закріплення знань, умінь і навичок, що необхідні дитині для здійснення означеного виду діяльності. А комунікативно-мовленнєву готовність розглядаємо як уміння вчасно і доречно користуватися своїми знаннями та вміннями у різноманітних життєвих ситуаціях.

Згідно з психолого-педагогічною літературою, комунікативна і мовленнєва готовність є структурними компонентами психологічної готовності дітей до школи, які необхідно розглядати в комплексі з інтелектуальною, мотиваційною, морально-етичною, емоційно-вольовою, особистісною готовністю. Саме високий рівень сформованості усіх цих компонентів може стати запорукою для успішного включення дитини у навчальну діяльність, її ставлення до школи, взаємини з учителями та учнями.

Комунікативно-мовленнєва підготовка дітей передшкільного віку, на нашу думку, має організовуватися з урахуванням наступності і перспективності, а також передбачати два взаємопов'язаних напрями роботи, які умовно

можна визначити як мовленнєвий і комунікативний.

Комунікативна готовність, за Т. Піроженко – це сформований комплекс індивідуальних, психологічних, психофізіологічних особливостей дитини, які забезпечують успішність взаємодії між партнерами у спілкуванні: - сформованість стійких мотивів у спілкуванні з однолітками і дорослими;

- ініціативність, активність у взаємодії з іншими людьми;
- орієнтація на партнера, настанова на відповідну реакцію у спілкуванні;
- розвиток не вербальних засобів комунікації;
- сформованість контактовстановлюючих способів взаємодії;
- розуміння дитиною емоційного змісту ситуації спілкування через аналіз стану співрозмовників;
- управління мовленням, уміння його змінити у разі потреби [3, с.55].

Під мовленнєвою готовністю дітей до школи вчені (А. Богуш, М. Вашуленко, А. Іваненко та ін.) розуміють сформованість навичок усного мовлення, навичок використання одиниць мови для мислення, спілкування; усвідомлення знакової системи мови, спеціальні вміння в галузі читання, письма, вміння аналізувати мовні явища[1].

Отже, комунікативно-мовленнєва підготовка дітей до шкільного навчання – це особлива підготовка, яка специфікою свого змісту стимулює інтелектуальну, емоційно-вольову, мотиваційну готовність дошкільнят та готовність до школи у сфері спілкування. Вона передбачає достатню адаптацію дітей до умов шкільного навчання, до нових програмних вимог щодо засвоєння норм і правил мови, мовленнєвих дій, необхідних для опанування мовленнєвих умінь [2, с. 43].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богуш А. Перші кроки грамоти: передшкільний вік: навч. посіб. / А. Богуш, Н. Маліновська. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2013. – 424 с.
2. Лінгводидактичні засади мовленнєвого спілкування. – Одеса: ПНЦ АПН України, 2006. – 307с.
3. Передшкільна освіта і педагогічному вимірі В.О. Сухомлинського: моногр. / Т. Степанова, О. Соколовська, О. Трифонова та ін.; за заг. ред. Т. Степанової. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2016. – 296 с.
4. Піроженко Т. О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника / Т. О. Піроженко. – Тернопіль: Мандрівець, 2010. – 152 с.
5. Проняєва С. В. Формирование коммуникативных умений у детей дошкольного возраста: дис. кандидата пед. наук: 13.00.07/ Поняева Светлана Владимировна. – Екатеринбург, 1999. – 231 с.
6. Степанова Т. Трансформація змісту передшкільної освіти в історії розвитку вітчизняної дошкільної педагогіки: методологія, теорія, практика (кінець XIX – XX століття): моногр. / Т. Степанова. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2011. – 424 с.

Марія Петровна Никора,

*аспірант кафедри теорії та методики дошкільного образования,
Государственное учреждение «Южноукраинський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
ул. Старопортофранковская, 26, г. Одесса, Украина*

ПРОБЛЕМА КОМУНІКАТИВНО-РЕЧЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА К ОБУЧЕННЮ В ШКОЛІ

Стаття посвящена проблемі комунікативно-речевої підготовки дітей передшкільного віку до навчання у школі. Котора являється актуальною, ведь развитие речи это важное достояние дошкольного

періода, которое занимает одно из центральных мест в формировании психической и учебной деятельности ребенка, а также играет важную роль в его успешной социальной адаптации.

В формировании коммуникативно-речевой готовности детей дошкольного возраста к обучению в школе выделяем два этапа: коммуникативно-речевая подготовка и коммуникативно-речевая готовность. Коммуникативно-речевую подготовку понимаем, как активизацию способности личности к коммуникативно-речевой деятельности, направленную на непосредственное формирование и закрепление знаний, умений и навыков, которые необходимы ребенку для осуществления указанного вида деятельности. А коммуникативно-речевую готовность рассматриваем как умение вовремя и уместно пользоваться своими знаниями и умениями в различных жизненных ситуациях.

Коммуникативно-речевая подготовка детей дошкольного возраста, по нашему мнению, должна организовываться с учетом преемственности и перспективности, а также предусматривать два взаимосвязанных направления работы, которые условно можно определить как речевое и коммуникативное.

Коммуникативно-речевая подготовка детей к школьному обучению - это особая подготовка, которая спецификой своего содержания стимулирует интеллектуальную, эмоционально-волевую, мотивационную готовность дошкольников к школе в сфере общения. Она предусматривает достаточную адаптацию детей к условиям школьного обучения, согласно новым программным требованиям по усвоению норм и правил языка, речевых действий, необходимых для освоения речевых умений.

Ключевые слова: дошкольное образование, коммуникативно-речевая подготовка, коммуникативно-речевая готовность, коммуникативно-речевые умения.

Mariya Petrovna Nikora,

Post-graduate student at the Faculty

of Theory and Methodology of Preschool Education,

State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky»

26, Staroportofrankivska Str., Odesa, Ukraine

THE PROBLEM OF COMMUNICATIVE-SPEECH TRAINING OF PRE-SCHOOL AGED CHILDREN FOR STUDYING AT SCHOOL

The article is devoted to the problem of communicative-speech training of pre-school aged children for studying at school. In our opinion, the development of speech is an important achievement of the pre-school period, which occupies a central place in the formation of the child's mental and educational activities and plays an important role in his / her successful social adaptation.

The issue of communicative-speech training of pre-school aged children for studying at school were studied by modern scientists, such as A. Bogush, S. Demyanenko, L. Kalmykova, T. Pirozhenko, L. Poradychenko, N. Pritulyk, O. Tryfonova, N. Kharchenko, N. Shilina and others.

We single out two stages in the formation pre-school children's communicative-speech readiness for studying at school: communicative-speech training and communicative-speech readiness. We understand the term "communicative-speech training" as the activation of the person's ability to communicative and speech activity aimed at the direct formation and consolidation of the knowledge, skills and abilities that are necessary for the child to carry out the designated type of activity. «The communicative-language readiness» is considered as the ability to timely and appropriately use one's knowledge and skills in a variety of life situations.

In our opinion, the communicative-speech training of pre-school children should be organized in such a way so that continuity and prospects could be taken into account; it should provide two interrelated work directions as well, the directions being conventionally defined as speech and communicative.

To sum up, "the communicative-speech training of pre-school children for studying at school" is a special training which stimulates the intellectual, emotional and volitional, motivational readiness of preschoolers for school in the field of communication. It involves sufficient adaptation of children to the conditions of school education, according to new program requirements to the mastering of language norms and rules, speech actions necessary for the mastery of speech skills.

Key words: pre-school education, communicative-speech training, communicative-speech readiness, communicative-speech skills.

Подано до редакції: 10.09.2017 р.

Рекомендовано до друку: 30.09.2017 р.

Рецензент: д.пед.н., професор А. М. Бозуш